

ІНФОРМОЛОГІЯ

УДК 001.4:342.924-028.63

Збанацька Оксана Миколаївна,
доктор наук з соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри культурології та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
ZbanatskaO@i.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0413-7576>

ТЕРМІНОЛОГІЯ ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Мета роботи полягає у визначенні тематичного корпусу словосполучень, похідних від слова «цифра», у нормативно-правових документах бази даних «Законодавство України», їхньому аналізі, кількості та частоті вживання. *Методологія дослідження* базується на застосуванні методів наукового аналізу, синтезу, які дозволили виявити та дослідити потрібні словосполучення. Статистичний метод дав змогу надати кількісну характеристику виявленим словосполученням; термінологічний – навести їх визначення. *Наукова новизна* роботи полягає в актуалізації досліджень з цифровізації та діджиталізації, а отже, і похідних від них словосполучень. *Висновки.* У базі даних «Законодавство України» знайдено 97 документів з назвами, що містять словосполучення, похідні від слова «цифра» за період 1970–2019 рр. Контекстний аналіз документів дозволив виявити 102 словосполучення, які поступово поповнювали термінологію законодавства і були пов'язані з тими явищами, що відбувалися у суспільстві. Констатовано, що за рейтингом найбільш вживаним є словосполучення «електронний цифровий підпис». Запропоновано замість терміна «діджиталізація» вживати термін «оцифрування», замість «діджиталізація», – «цифровізація».

Ключові слова: діджиталізація; «Законодавство України», база даних; нормативно-правові документи; цифровізація.

Збанацькая Оксана Николаевна,
доктор наук по социальным коммуникациям, доцент,
доцент кафедры культурологии и информационных коммуникаций
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

ТЕРМІНОЛОГІЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТЕ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Цель работы заключается в определении тематического корпуса словосочетаний, производных от слова «цифра», в нормативно-правовых документах базы данных «Законодательство Украины», их анализе, количестве и частоте употребления. *Методология исследования* заключается в применении методов научного анализа, синтеза, которые позволили выявить и исследовать нужные словосочетания. Статистический метод позволил дать количественную характеристику выявленным словосочетаниям; терминологический – предоставить их определения. *Научная новизна* работы заключается в актуализации исследований по цифровизации и диджитализации, а следовательно, и производных от них словосочетаний. *Выводы.* В базе данных «Законодательство Украины» найдено 97 документов с названиями, содержащими словосочетания, производные от слова «цифра» за период 1970–2019 гг. Контекстный анализ документов позволил выявить 102 словосочетания, которые постепенно пополняли терминологию законодательства и были связаны с теми явлениями, которые происходили в обществе. Констатировано, что по рейтингу наиболее

употребляемым является словосочетание «электронная цифровая подпись». Предложено вместо термина «диджитализация» употреблять термин «оцифровка», вместо «диджитализация» – «цифровизация».

Ключевые слова: диджитализация; «Законодательство Украины», база данных; нормативно-правовые документы; цифровизация.

Zbanatska Oksana,

Doctor of Social Communication, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Cultural Studies and Informational Communications
National Academy
of Managerial Staff of Culture and Arts

THE TERMINOLOGY OF LEGISLATION UNDER THE DIGITALISATION CONTEXT

Purpose of Article consists of the definition of a set of word combinations derived from the word «digit» from the legal documents of the database of the «Legislation of Ukraine». We focus on its analysis, amount and frequency of usage. **The methodology** is based on the methods of scientific analysis, a synthesis that has helped to reveal and investigate necessary word combinations. The statistical method gave the opportunity to provide the amount characteristic revealed phrases; terminological – to give its notion. **The scientific novelty** is in research relevancy of digitalization (Ukrainian alternative) and the digitalization (as borrowing) and its word combination derivatives. **Conclusions.** In the database of the Ukrainian legislation is found 97 documents with the names which have combinations based on the word «digit» dated 1970–2019. Contextual analysis of the documents has revealed 109-word combinations which gradually replenish terminology of the law. The decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018–2020 and approval of the plan of measures for its implementation» was a significant breakthrough in the terminological filling of the legislative base with derivatives of the word «digit». It was reaffirmed that according to the rating the most commonly used word combinations «electronic digital signature». In the context of the digitalization of society, the terminology of legislation has been replenished with new phrases for our country over the last two years. However, in legal documents, only a few of them have their own definition, which in the future may give rise to ambiguity, non-uniformity of terminology and service of their foreign-language counterparts. It is suggested instead of the term «digitalization» (borrowing) to use «digitalization» (Ukrainian alternative).

Key words: Digitalisation (borrowing), «Legislation of Ukraine», database, legal documents, digitalization (alternative in the Ukrainian language).

Актуальність теми дослідження. В останні десятиріччя цифрові технології швидко розвиваються, входять в наше повсякденне життя і починають перетворювати інформаційне суспільство на цифрове. На появу нових технологій швидко реагує термінологія, яка відображається в нормативно-правових актах країни. Прагнення дослідити і впорядкувати термінологію законодавства України висловлює ряд вітчизняних науковців в галузі правознавства та філології, ми спробуємо дослідити соціально-комунікаційну складову термінів, пов'язаних з цифровізацією. Мета статті полягає у визначенні тематичного корпусу словосполучень, похідних від слова *цифра*, у нормативно-правових документах бази даних «Законодавство України», проаналізувати їхню поступовість, кількість і частоту вжи-

вання. Розглянути поняття *діджиталізація* та *цифровізація*.

Виклад основного матеріалу. Особливої уваги заслуговують слова *діджиталізація* та *цифровізація*, якими останнім часом активно послуговуються в усіх галузях економіки, і це свідчить про трендовість зазначених слів.

Популярність слів підтверджують й фіксують словники, і наприкінці року визначається слово року. Так, у міжнародній спільноті наприкінці 2019 р. Оксфордський словник визначив словом року «climate emergency» («надзвичайна кліматична ситуація») – «ситуація, в якій потрібно терміново вжити заходів для зменшення або припинення зміни клімату та уникнення потенційно незворотною шкоди навколишньому середовищу внаслідок цього» [4]. Водночас, онлайн-словник сленгу

та сучасної української мови «Мислово» назвав словом року *діджиталізацію*, що означає зміни в усіх сферах суспільного життя, пов'язанні з використанням цифрових технологій. Інші світові тренди, такі як зміна клімату чи проблеми гендерної ідентичності, не набули суттєвого поширення в українській публічній дискусії [2].

Деякі джерела зазначають, що цей неологізм увійшов в українську мову лише кілька років тому, і спочатку побутував у бізнес-середовищі, а сьогодні поширився на всі сфери життєдіяльності суспільства. *Діджиталізація* походить від англійського слова *digit*, що в

перекладі на українську означає *цифра*. Існує також ряд словосполучень з прикметником *digital*. В Україні слова *цифра* і *цифровий* в контексті електроніки вживаються вже більше ніж півстоліття.

Свідченням слугує база даних (БД) нормативно-правових актів інформаційно-пошукова система «Законодавство України», розміщена на сайті Верховної ради України. Скориставшись універсальним пошуком, ми ввели до системи запит з відсіканням закінчення у слові *цифра*, – «*цифр*» і поставили відмітку шукати в назві. Система знайшла 97 документів (Рис. 1).

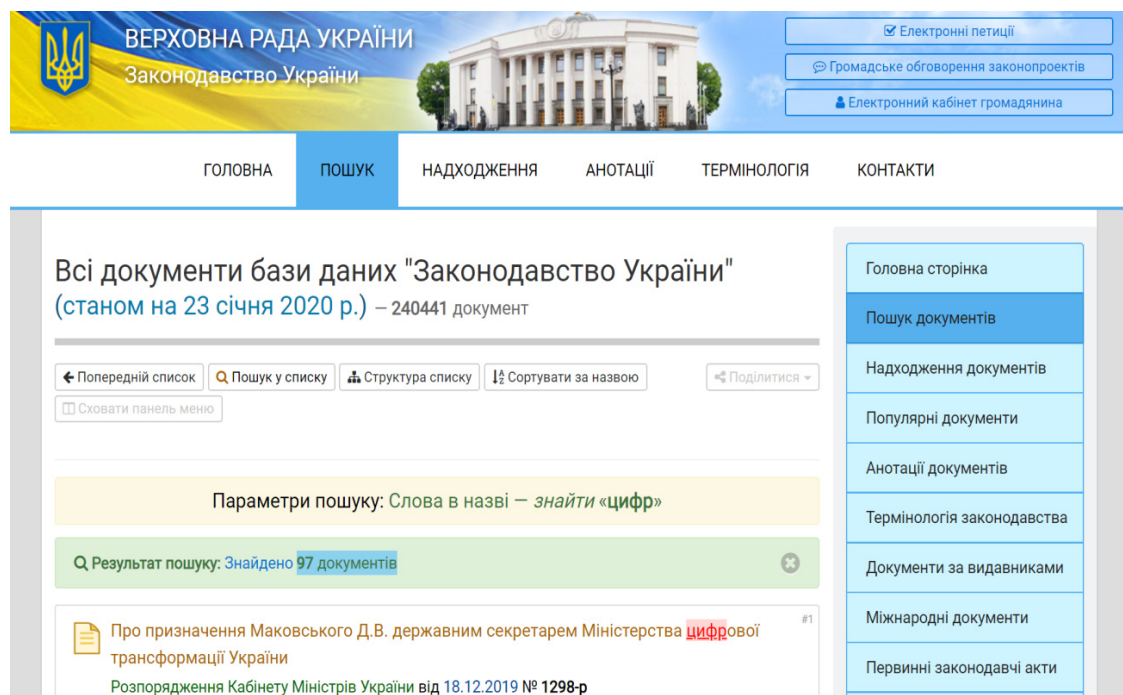

Рис. 1. Сторінка бази даних «Законодавство України»

Аналіз документів та виявлені в них словосполучення, дозволили відтворити їх хронологічну поступовість.

Найдавнішим документом, в якому міститься похідне словосполучення від слова *цифра*, є постанова Ради Міністрів Української РСР від 31 липня 1970 р. № 394 «Про створення в Київському політехнічному інституті Проблемної науково-дослідної лабораторії по перетворенню інформації для електронних цифрових обчислювальних машин в автоматизованих системах проектування» [1]. Словосполучення *електронні цифрові обчислювальні машини* є першим

вживаним терміном в нормативно-правових актах України.

Наступний документ зафіксував подібні словосполучення тільки у 1986 р. Це була Рекомендація Ради 86/659/ЄЕС «Про узгоджене впровадження цифрової мережі зв'язку з комплексними послугами в Європейському Співтоваристві» від 22 грудня 1986 р. У ньому присутні словосполучення: *цифрові мережі, цифрові засоби комунікації, цифрове обладнання, цифрові мережі зв'язку, цифрові обміни, цифрові системи, цифрове переключення*.

У документах періоду 1989–1994 рр. з'являються словосполучення, пов'язані з

цифровим безпроводним зв'язком та його налаштуванням. Це такі словосполучення як *цифрові безпроводні послуги, цифрові мережі, цифрові технології* тощо.

У 1997 р. в листі Національного банку України «Щодо переходу до «жорсткого» режиму роботи з електронним цифровим підписом в СЕП» від 24.04.97 № 24-313/081 вперше згадується словосполучення *електронний цифровий підпис*, яке у 2002 р. фіксується у постанові Верховної Ради України від 12.09.2002 № 146-IV «Про прийняття за основу проекту Закону України про електронний цифровий підпис» і остаточно закріплюється в Законі України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852-IV. Протягом наступних років цей термін фігурує у постановках та розпорядженнях Кабінету Міністрів України, наказах Міністерства юстиції України, Держспецзв'язку, МВС України.

У документах (постановах, указах, розпорядженнях, ухвалах, рішеннях) періоду 2006–2016 рр. використовуються словосполучення, пов'язані з цифровим радіомовленням та телебаченням, такі як *цифрове телерадіомовлення, цифрове радіомовлення, цифрове мовлення, цифрові наземні канали, цифровий стандарт мовлення* тощо.

Першим документом у БД «Законодавство України», в якому відображено галузеве спрямування *цифри* став «Меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством земельних ресурсів України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Кіпр щодо співробітництва у сфері цифрової картографії та географічних інформаційних систем». Термінологічна база поповнилась словосполученнями *цифрова картографія, цифрові карти, цифрові моделі картографічних даних*.

Значним проривом в термінологічному наповненні законодавчої бази похідними від слова *цифра* словосполученнями стало розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 № 67-р. [3]. Представлену у Концепції термінологію можна умовно поділити на кілька груп. До першої групи слід віднести словосполучення галузевого спря-

мування, це – *цифрова економіка, медицина, освіта, промисловість, землеробство, право*. Друга група словосполучень, пов'язана з трансформаційними перетвореннями в освіті, це – *цифрова грамотність, цифрове навчальне середовище, цифрові компетенції, цифрові навички*. Третя група збирає словосполучення, пов'язані з технічним забезпеченням цифрового суспільства, це – *цифровий формат, цифрові дані, мобільні додатки, платформи, пристрої, системи, технології*. Четверта група відображає процеси, такі як *цифрова модернізація, цифровий розвиток, цифрові трансформації*. П'ята група термінів, пов'язана з працею, це – *цифрові професії, цифрові робочі місця, цифрові спеціальності*. До шостої групи увійшли терміни загального характеру, такі як *цифрова індустрія, цифрове суспільство, цифрова сфера, цифровий світ, цифровізація* та ін. Зазначимо, що це умовна класифікація, адже кожне наведене у Концепції словосполучення спочатку має отримати своє тлумачення, і тільки після цього, можна здійснити їхню класифікацію.

У Концепції зафіксовано тлумачення тільки деяких термінів. Зокрема, *цифровізація* визначається як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [3]. Цифровізація відбувається за допомогою цифрових технологій, які є одночасно великим ринком та індустрією, а також платформою ефективності і конкурентоспроможності всіх інших ринків та індустрій.

У 2019 р. створюється Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), і термінологічний ряд поповнюється словосполученням *цифрова експертиза*, що згадується у постановках Кабінету Міністрів України «До питання цифрового розвитку» від 30.01.2019 № 56 та «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18.09.2019 № 856. Документи другого півріччя 2019 р., – переважно розпорядження Кабінету Міністрів України стосовно посадових призначень і, відповідно, в цих документах знаходять відображення такі словосполучення як *заступник Міністра цифрової трансформації*

України, державний секретар Міністерства цифрової трансформації України.

Загалом за період 1970–2019 рр. кількість виявлених одиниць склала 102 словосполучення, переважна більшість яких побудована з двох, трьох слів.

Проведений термінологічний аналіз документів, у яких згадуються похідні від терміну *цифра* словосполучення, дозволив визначити їхній рейтинг (Табл.1)

Таблиця 1

Місце	Кількість документів	Терміносполучення
1	20	електронний цифровий підпис
2	9	цифрове телерадіомовлення
3	5	державний секретар Міністерства цифрової трансформації України
4	4	заступник Міністра цифрової трансформації України, цифрові технології, цифрове телебачення
5	3	цифрове мовлення, цифровий розвиток, цифрові мережі, цифрові сигнали
6	2	багатоканальні цифрові ефірні телемережі, цифрова економіка, цифрова експертиза, цифрова наземна радіомовна служба, цифрове наземне мовлення, цифрове обладнання, цифровий світ, цифрові контрольні пристрої (тахографи), цифрові навички, цифрові платформи, цифрові трансформації, цифровізація
7	1	багатоканальні цифрові телемережі, Галузевий центр цифровізації та кібербезпеки, електронні цифрові автоматичні телефонні станції, єдина цифрова відомча телекомунікаційна мережа МВС, єдиний цифровий простір, Єдиний цифровий ринок, Єдиний цифровий ринок Європи, мережі синхронного цифрового наземного телевізійного мовлення, Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), мобільні пересувні цифрові комплекси, цифрова грамотність, цифрова індустрія, цифрова ІТ-індустрія, цифрова картографія, цифрова медицина, цифрова модернізація, цифрова наземна ефірна телемережа, цифрова освіта, цифрова промисловість, цифрова сфера, цифрова радіорелейна лінія, цифрова техніка, цифрова форма, цифрове ефірне наземне телебачення, цифрове землеробство, цифрове навчальне середовище, цифрове переключення, цифрове підприємництво,

	<p>цифрове право, цифрове радіомовлення, цифрове співробітництво, цифрове суспільство, цифрове телемовлення, цифровий безпроводний зв'язок, цифровий власноручний підпис, цифровий європейський безпроводний зв'язок, цифровий код гривні, цифровий порядок, цифровий ринок, цифровий розрив (цифрова нерівність), цифровий стандарт мовлення, цифровий стільниковий радіозв'язок, цифровий стрибок, цифровий формат, цифрові автоматичні телефонні станції, цифрові безпроводні послуги, цифрові безпроводні системи, цифрові дані, цифрові декодери, цифрові засоби комунікації, цифрові ініціативи, цифрові інновації, цифрові інструменти, цифрові інфраструктури, цифрові карти, цифрові коди, цифрові компетенції, цифрові лінії, цифрові лінії електрозв'язку, цифрові мережі зв'язку, цифрові мобільні додатки, цифрові моделі картографічних даних, цифрові наземні канали, цифрові обміни, цифрові пейджингові системи, цифрові потоки, цифрові права, цифрові пристрої, цифрові професії, цифрові робочі місця, цифрові системи, цифрові системи радіозв'язку, цифрові системи цифрові обчислювальні машини, цифрові спеціальності, цифрові стільникові системи, цифрові тахографи, цифрові телевізійні станції, цифрові тренди, цифрові умови, цифровізація економіки</p>
--	---

Таблиця ілюструє, що перше місце в БД «Законодавство України» із згадкою у 20-ти документах посідає словосполучення електронний цифровий підпис; друге, – цифрове телерадіомовлення, яке згадується у 9 документах; третє, – посада державний секретар Міністерства цифрової трансформації України, згадуване у 5 документах. Більшість словосполучень були зафіксовані тільки в одному документі.

Словосполучення, похідні від слова digit та його українські транскрипція діджит та транслітерація дигіт у БД «Законодавство України» майже не знайшли свого відображення, що є свідченням віддання переваги його українському аналогу цифра. Дотримуючись такого принципу слова діджиталізація або дигіталізація теж мають український аналог – цифровізація.

Хоча цифровізація полягає в насиченні фізичного світу цифровими і комп'ютерними технологіями та обміні між ними, її скоріше потрібно розглядати як явище сучасності. Для позначення дії, процесу з перетворення аналогових даних у цифрову форму переважна більшість зарубіжних дослідників вживає слово діджиталізація, яке має український аналог – оцифрування.

Наукова новизна роботи полягає в актуалізації досліджень з цифровізації та діджиталізації, а отже, і похідних від них словосполучень.

Висновки. У результаті пошуку у БД «Законодавство України» виявлено 97 документів, назви яких містять словосполучення, похідні від слова цифра за період 1970–2019 рр. Контекстний аналіз цих документів дозволив виявити 102 словосполучення, які поступово поповнювали термінологію законодавства і були пов'язані з тими явищами, що відбувалися у суспільстві. Так, у 1970 році з'являється словосполучення електронні цифрові обчислю-

вальні машини; 1980-ті–середина 1990-х рр. – словосполучення, пов'язані з цифровим безпровідним зв'язком та його налаштуванням; з 1997 по 2017 рр. відбувається активне використання словосполучення електронний цифровий підпис; 2006–2016 рр. – термінологія законодавства поповнюється словосполучення, пов'язаними з цифровим радіомовленням та телебаченням; 2018 р. – більше сорока нових словосполучень, пов'язаних з цифровими технологіями поповнюють БД через «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації»; 2019 термінологічний ряд поповнюється словосполученням цифрова експертиза та назвами посад у зв'язку зі створенням Міністерства цифрової трансформації України (Мінцифри). Проведений термінологічний аналіз документів, у яких згадуються похідні від терміну цифра словосполучення, дозволив визначити їхній рейтинг. Так, перше місце посідає словосполучення електронний цифровий підпис, що присутній у 20 документах, друге, – цифрове телерадіомовлення, – у 9 документах; третє, – державний секретар Міністерства цифрової трансформації України, – у 5 документах.

У контексті цифровізації суспільства за останні два роки термінологія законодавства поповнилася новими для нашої країни словосполученнями. Проте, в нормативно-правових документах тільки одиниці з них мають своє визначення, що надалі може породжувати неоднозначність, не уніфікованість термінології та послугоування їх іншомовними аналогами. Задля усунення іншомовних запозичень запропоновано замість терміна діджиталізація вживати його український аналог, – оцифрування, а замість діджиталізація, – цифровізація.

Список використаних джерел

1. Законодавство України. Верховна Рада України : офіц. веб-портал. Київ, 1994–2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 03.01.2020).
2. Мислово : [онлайн-словник сленгу та сучасної української мови]. Режим доступу: http://myslovo.com/?page_id=4634 (дата звернення: 10.01.2020).
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс] : розпорядження Ка-

бінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. Верховна Рада України. Законодавство України : офіц. сайт. Київ, 1994–2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 03.01.2020).

4. Word of the Year 2019. Oxford Languages. Режим доступу: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2019/> (дата звернення: 10.01.2020).

References

1. Legislation of Ukraine (2020). Verkhovna Rada of Ukraine: offic. web portal. Kyiv. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> [in Ukrainian].

2. Thought : [online dictionary of slang and modern Ukrainian] (2020). Retrieved from: http://myslovo.com/?page_id=4634 [in Ukrainian].

3. On approval of the Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018–2020 and approval of the plan of measures for its implementation: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 17, 2018 No. 67-p (2018). Verkhovna Rada of Ukraine. Laws of Ukraine: offic. site. Kyiv. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> [in Ukrainian].

4. Word of the Year 2019 (2020). Oxford Languages. Retrieved from: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2019> [in English].

УДК 007:304-028.27

Петрушка Аліна Іванівна,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
провідний спеціаліст Науково-технічної бібліотеки
Національного університету «Львівська політехніка»
alina.stashko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8769-4599

Пелецишин Андрій Миколайович,

доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
apele@ridne.net
orcid.org/0000-0002-5022-0410

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОЗНАКИ ЕЛЕКТРОННИХ НАУКОВИХ РЕСУРСІВ

Метою роботи є порівняльний аналіз функціональних характеристик електронних ресурсів, що слугують середовищем акумулювання наукового контенту та оцінювання його якості. **Методологія дослідження** передбачає використання низки загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, порівняння, статистичного методу. **Наукова новизна** роботи полягає у формуванні системи функціональних ознак для порівняння електронних наукових ресурсів в контексті повноти задоволення інформаційних потреб та супроводу наукової діяльності. **Висновки.** З метою інтеграції наукових досліджень в міжнародний науковий інформаційний простір та оцінювання якості наукового знання засобами наукометрії бази даних наукових цитувань виконують свою головну функцію: бути інструментом формування єдиного інформаційного середовища і джерельною базою для інформаційного супроводу наукових досліджень та проведення наукометричних досліджень. Функціональність пошукових систем та баз даних